

РАНО МОДЕРНО ДОБА: ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ ЕПОХЕ И ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ

Време и простор

Доба које је започело 1492. године, када је Кристифор Колумбо открио нови континент, касније назван Америка, назива се **новим веком** или **модерним добом**. Овај период историје трајао је од краја XV до почетка XX века, тачније од **1492.** до **1914.** године, када је почео Први светски рат.

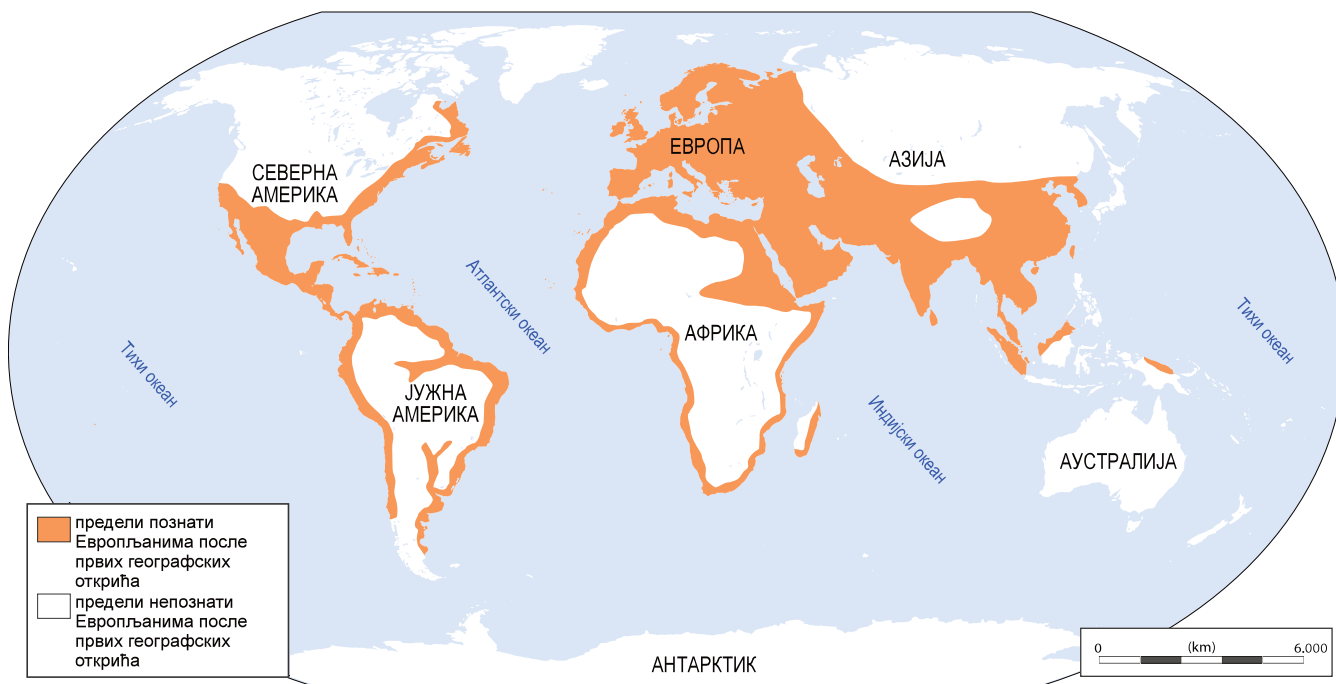
Раним модерним добом, периодом о којем ћете сазнати у овој књизи, сматра се време од 1492. године до избијања Француске револуције 1789. године. Током тих векова дошло је до темељних промена у друштву, а њихов домет и значај не могу се поредити ни са једним дотадашњим историјским раздобљем.

Колумбово искрцавање на нови континент

Мапа која показује како су средњовековни људи замишљали свет. Јерусалим је за њих био седиште света.

Свет после првих великих географских открића

Са открићем нових континената променио се доживљај простора и удаљености. Истовремено, Европљани су се суочили са њима страним цивилизацијама, као и великим различитостима у типу културе, начину живота, па и самом природном окружењу које је одликовала разноликост флоре и фауне новооткривених поднебља.

Рано модерно доба сматра се временом открића, које је праћено техничким напретком. Најпре су пронађени нови инструменти који су омогућили усавршавање поморства, па самим тим и пловидбу у удаљене крајеве.

Откриће штампарије донело је велику промену у свакодневном животу, која се најпре односи на ширење писмености, што је довело до убрзања процеса образовања ширих слојева људи. Тиме је отпочело модерно доба људске историје. Истовремено, променила се и улога књиге,

јер су штампана издања, за разлику од скупочених средњовековних рукописа, сада постала доступнија већем кругу читалаца.

Астролаб, средњовековни изум употребљаван за мерење времена према сунцу и звездама

Штампарска преса

← ПРОШИРУЈЕМО ЗНАЊЕ

Заслуга за конструисање штампарске пресе и настанак прве штампарије покретним словима припада немачком проналазачу Јохану Гутенбергу, средином XV века. Проналазак штампе имао је великог утицаја на ширење нових идеја. Најпре, штампањем Библије овај текст постао је доступан лаицима, а превођење светог текста на народни језик олакшало је ширење протестантских идеја.

Гутенбергова Библија из 1444.

Поредак држава, верска превирања, промене у култури

Ново доба је донело видљиве промене у сфери схватања државе и политичког поретка. Развој државе и њеног управног апарата, пре свега администрације, ишао је упоредо са јачањем владарске власти, а на рачун смањене улоге племства. Овакав поредак називамо апсолутном монархијом.

Сјај нових краљевина огледао се у величанственим и раскошним дворovima, од којих су многи и данас сачувани, као грађевине од посебног историјског значаја, најчешће као велики национални музеји.

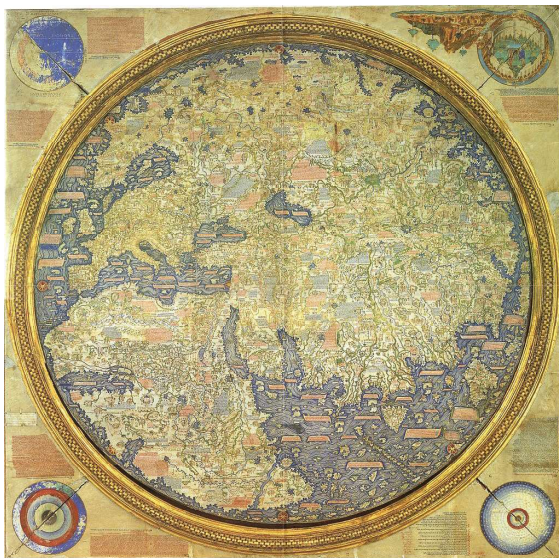
Музеј Лувр у Паризу

Лувр је највећи национални музеј Француске, чија је градња почела у средњем веку, у доба Филипа Августа. Лувр је тада био одбрамбена кула, чији су трагови и данас сачувани и могу се обићи унутар модерног музеја. У свом данашњем облику ова грађевина настала је у време француског краља Луја XIV, када је коришћена као краљевска палата. Велелепност овог двора била је видљиви показатељ моћи и утицаја француског краља у тадашњем свету.

Галерија Аполон, музеј Лувр, данашњи изглед

Откриће дотад непознатих континената довело је до настанка нових трговачких путева и ширења трговине. Њен развој утицао је на успон градских насеља, посебно дуж путева и великих лука којима су, преко Атлантског океана, повезивана средишта старог света са новопронађеним.

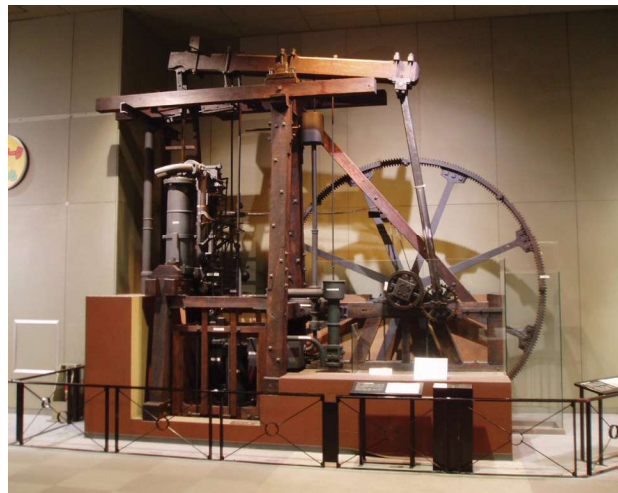

Карта Фра Маура из XV века

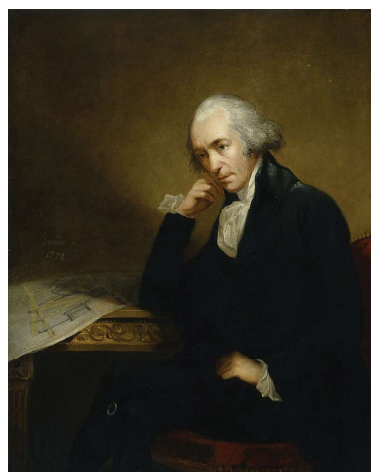
Богатство настало захваљујући успону трговине погодовало је настанку грађанске културе, коју је створила нова класа – буржоазија. Прелазак са занатске на мануфактурну производњу означио је почетак **прединдустријског доба**. Овај период је претходио појави индустријске привреде, која ће отпочети применом парне машине. Проналасак парне машине, крајем 18. века, био је догађај од пресудне важности за даљи технички напредак и развој саобраћаја.

БОГАТИМО РЕЧНИК

буржоазија – појам који се везује за немачку реч *Burg*, што је у средњем веку био назив за град. Нови, грађански слој постаје политички моћан захваљујући својој економској снази.
мануфактурна производња – производња у којој више људи ради на изради производа

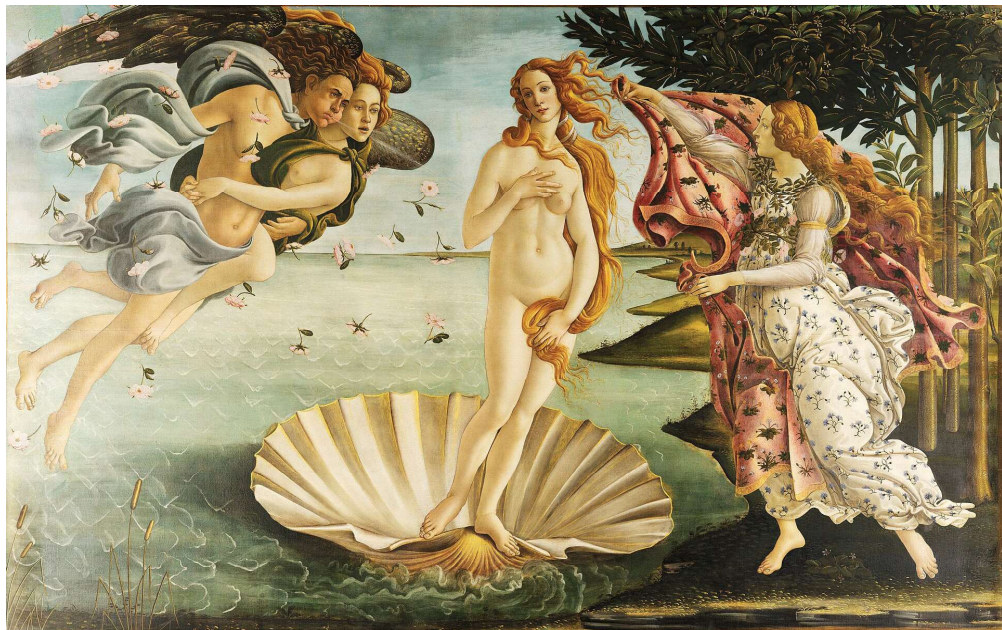
Парна машина је била револуционарни изум који је 1769. године конструисао шкотски инжењер и физичар Џејмс Ват.

Џејмс Ват

Нови век су обележили и дуготрајни верски ратови до којих је дошло када се почетком XVI века унутар Католичке цркве појавио нови верски покрет – **протестантизам**. У источном и јужном делу европског континента ширење Османског царства представљало је претњу за хришћанске државе, тако да је организована борба против Турака у значајној мери обележила нови век.

На самим почецима ране модерне историје јавили су се, најпре у Италији, велики културни покрети познати као хуманизам и ренесанса. Они су донели раскид са средњовековним схватањем културе, оличеним у доминантној улози цркве. Промене су

Сандро
Ботачели,
„Рађање
Венере”

настале у различитим областима живота. Оживљавање античког наслеђа дало је трајан печат новим интересовањима у чијем се средишту налази човек као појединац – индивидуа.

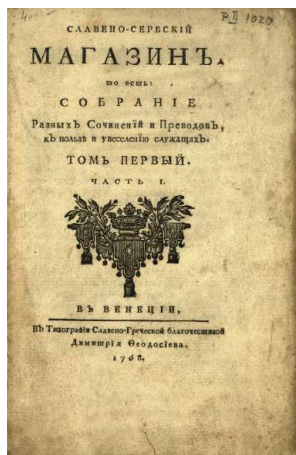
Историјски извори

Са почетком новог века умножава се број сачуваних историјских извора. За разлику од средњовековног доба, из овог периода сачуван је значајно већи број закона, уговора, пописа становништва и сличних докумената насталих из свакодневне административне и пословне праксе. Почињу

да се штампају и новине, а проналазак штампе променио је начин на који су се шириле информације. Обиље расположивих извора омогућава нам стварање јасније слике о догађајима.

Важна промена у типовима расположивих историјских извора везана је за све већу улогу индивидуе. Као последица тих промена јављају се списи прожети аутобиографским елементима, попут дневника, мемоара и путописа, из којих сазнајемо много података о начину живота тадашњих људи, али и о унутрашњем животу појединца. У мемоарима и дневницима срећемо описе важних догађаја из угла самих учесника тих збивања. Главна разлика између ове две врсте текстова је у томе што дневници бележе непосредна искуства, записана у часу када се догађаји одигравају, док мемоари настају накнадано, са циљем да саопште сећања на изабране догађаје.

„Славно-сербски магацин” Захарија Орфелина, први српски часопис штампан у Венецији 1768. године

ЗАДАТАК

На часу уз помоћ наставника нађите пример записа из дневника и пример из мемоара. Прочитајте их и упоредите. Које су сличности, а које разлике?

Нови доживљај човека видљив је и кроз обичај наручивања портрета, што више није била само привилегија владара и високог племства, већ постаје израз статуса нове грађанске, трговачке класе.

На слици је приказан портрет трговца Арнолфинија са супругом, који је он сам наручио од фламанског сликара Јана ван Ајка.

У лекцијама посвећеним раном модерном добу бавићемо се и историјом српског народа у овом раздобљу. Важно је нагласити да током новог века Срби нису имали своју државу, већ су живели у оквиру више држава, под влашћу Турске, Аустрије и Венеције. Живот под туђинском влашћу оставио је трага у изворима расутим у архивима у Истанбулу, Бечу, Венецији и Дубровнику.

У српском народу сачуван је велики број извора који сведоче о новом веку. То су народне епске песме које говоре о Марку Краљевићу, као и песме које опевају борбе хајдука и ускока против Турака.

Дубровачки архив чува низ докумената од великог значаја за историју српског народа, и то како у средњем веку, тако и током ране модерне историје.

ЗАДАТАК

Разговарајте на часу о томе на који начин историчари састављају слику о једном добу и какву улогу у том процесу имају историјски извори. Настојте да упоредите време попут раног модерног доба, о којем је сачувано обиље извора, са претходним, средњовековним периодом. Које области живота су заступљене у изворима из раног модерног доба?

Уговор Стефана Немање и његове браће са Дубровником, 1186. година

▶ НАУЧИЛИ СМО

- Нови век је трајао од 1492. до 1914. године.
- Раним модерним добом сматра се раздобље које почиње открићем Америке 1492. године и завршава се у предвечерје Француске револуције 1789. године.
- Значајну промену у људском друштву донела су велика географска открића, пре свега откриће Америке. Ово је доба и других великих проналазака, попут проналаска штампарије и изума парне машине.
- Владари европских монархија преузимају апсолутну власт у држави, а племство губи значај који је имало у позном средњем веку.
- Прелази се са занатске на мануфактурну производњу.
- Градови се развијају, а грађански слој – буржоазија добија све већи значај у друштву.
- Појављују се нове врсте писаних историјских извора попут новина, мемоара, дневника итд.

РАЗМИСЛИ, ОДГОВОРИ, ОБРАЗЛОЖИ

1. Зашто је проналазак штампарије било једно од најважнијих открића на почетку новог века? На који начин је овај проналазак променио људско друштво?
2. Како су велика географска открића (откриће Америке) допринела развоју градова и стварању нових градова на обалама Атлантског океана?
3. Који је био значај открића ватреног оружја? Како је коришћење ове врсте оружја променило сукобе између држава?

Топ из XV века

ТЕСТ 1

- 1.** Како се зове временски период који је трајао од пада Западног римског царства 476. године до открића Америке Кристофора Колумба 1492. године?

Обој кружић испред тачног одговора.

- стари век
 средњи век
 нови век
 савремено доба

- 2.** Којој врсти историјских извора припадају следећи објекти: манастири, тврђаве, новац, одећа, споменици?

Обој кружић испред тачног одговора.

- материјалним историјским изворима
 писаним историјским изворима
 усменим историјским изворима
 аудио-визуелним историјским изворима

- 3.** Житија су:

- врста докумената карактеристичних за средњи век, издају их владар, племство или црквени поглавар којима се утврђивало даривање земљишнихседа или именовање личности на одређени положај;
 списи у којима се значајни догађаји за живот заједнице наводе редоследом по годинама;
 кратки текстови уклесани или урезани на тврдом материјалу попут камена, метала, дрвета или свежег малтера;
 књижевна дела у којима се описује живот, страдање и чуда неког свеца.

Обој кружић испред тачног одговора.

БОДОВНА СКАЛА

Историјски почетник	0–2 бода
Историјски шегрт	3 бода
Историјски калфа	4 бода
Историјски мајстор	5 бодова
Историјска свезналица	6 бодова

- 4.** Које од открића са почетка раног модерног доба је највише допринело развојку образовања?

Обој кружић испред тачног одговора.

- мануфактурна производња
 велика географска открића
 откриће штампарије
 појава протестантизма

- 5.** За разлику од историјских извора средњег века, у историјским изворима раног модерног доба истиче се улога:

- религије;
 индивидуе;
 науке;
 архитектуре.

Обој кружић испред тачног одговора.

- 6.** Средњовековни изум употребљаван за мерење времена према сунцу и звездама звао се:

- минијатура;
 штампарска преса;
 астролаб;
 парна машина.

Обој кружић испред тачног одговора.

СРПСКЕ ЗЕМЉЕ ОД XII ДО XV ВЕКА

СТВАРАЊЕ ДРЖАВЕ НЕМАЊИЋА

ПОДСЕЋАМО СЕ

До друге половине XII века Рашком су, као византијски вазали, управљали велики жупани из династије Вукановића. Они су уз помоћ свог северног суседа Угарске покушавали да се ослободе подређеног положаја. Зато је моћни византијски цар Манојло I Комнин свргао непослушног српског вазала из династије Вукановић и 1163. године за великог жупана поставио Тихомира, најстаријег сина жупана Завиде.

Владавина Стефана Немање

Сваки од четворице Завидиних синова имао је своју област, удеону кнежевину, којом је управљао. Истовремено су признавали власт најстаријег брата – великог жупана Тихомира – али и врховну власт византијског цара. Најмлађи брат био је **Стефан Немања**. Он је врло брзо стекао политички утицај у држави и посебну наклоност византијског цара Манојла Комнина. Немања је, међутим, све време желео да оствари самосталност, што

Печат Стефана Немање

је довело до сукоба међу браћом. Током тих борби пао је у заробљеништво, али је успео да се избави. У коначном обрачунају је однео победу – велики жупан Тихомир је погинуо, док су друга два брата, Мирослав и Страцимир, прихватила врховну власт Стефана Немање. Он је **1166.** године проглашен за **великог жупана** и постао је **родоначелник династије Немањића**, која је владала српским земљама од **1166.** до **1371.** године.

Црква Богородице Љевишке

Стефан Немања је на овој фресци представљен с подигнутим рукама, како благосиља оне који улазе у цркву. Био је родоначелник и заштитник династије и читавог српског рода.

БОГАТИМО РЕЧНИК

родоначелник – личност од које потиче једна породица. Пошто је после смрти проглашен за светитеља – Светог Симеона – Стефан Немања је сматран зачетником – кореном свете лозе Немањића. Име Стефан, што значи „венцоносац”, узели су у династији Немањића сви потоњи владари као владарско име.

САЗНАЈЕМО ИЗ ИСТОРИЈСКИХ ИЗВОРА

Молитва Стефана Немање Св. Ђорђу (Стефан Првовенчани, „Житије Стефана Немање”)

Док је тако седео у пећини, с тугом у уму свом, са срцем подвижним, мољаше се светоме и великом мученику Христову и страстотрпцу, и војнику непобеђеном Ђорђу, овако говорећи:

„О страстотрпче, свети мучениче Христов Ђорђе, који си Христа ради претпрео страдања, муке и ране различне без броја, иако у великој беди и на точку растезан, призиваше владику свога, Господа свога Исуса Христа да дође на избављење, и на исцељење, и на утеху твоју. Јер ти, који си своје клање гледао, као јагње Христово, говораше незлобно: 'Прими, Господе, прошење моје, и који буду у беди и невољи, или у тамници, или на мору, па призову именом мојим твоје човекољубље, ради неиспитаног милосрђа твојега милостив им буди, Господе.'”

- Зашто се Стефан Немања моли Светом Ђорђу?
- Подвуци непознате речи у историјском извору и нађи њихово значење.

ЗАНИМЉИВОСТ

Свети Ђорђе или Свети Георгије је био римски војник који је мученички страдао током прогона хришћана. Његов дан се слави 6. маја (Ђурђевдан). Врло често се у уметничким делима и на иконама представља како убија аждају. По легенди, управо је он ослободио становнике једног града од овог чудовишта.

Урош Предић, „Свети Георгије убија аждају”

Манастир Ђурђеви ступови је споменик Немањине победе и започињања самосталне власти у српским земљама.

← ПРОШИРУЈЕМО ЗНАЊЕ

Стефан Немања се у заробљеништву молио Светом Ђорђу за спасење. Касније ће због захвалности што га је спасао подићи у рашкој области манастир посвећен овом светитељу. То су Ђурђеви ступови код данашњег Новог Пазара.

Чим се учврстио на престолу, велики жупан Стефан Немања је покушао да се ослободи византијске власти и настави освајачку политику Вукановића. Тај план је желео да спроведе уз помоћ Угарске и Венеције. Међутим, стицајем околности остао је без њихове помоћи и у борби га је заробио византијски цар Манојло I Комнин. У поворци побеђених одведен је у Цариград, где је, као што је обичај налагао, спроведен кроз улице царског града. Уследили су преговори, после којих се Немања заклео на верност цару Манојлу I Комнину, који га је заузврат вратио на положај великог жупана. Своју заклетву Стефан Немања је одржао све до 1180. године када је Манојло I Комнин умро. Одмах после

тога наставио је борбу за независност и проширење српских земаља, најпре у савезу са угарским краљем, а затим и самостално.

← ПРОШИРУЈЕМО ЗНАЊЕ

После великих победа византијски цар је, према обичају, пораженог владара или војсковођу одводио у Цариград. Тамо га је у свечаној поворци показивао окупљеном народу како корача у ланцима, босих ногу, оборене главе, с конопцем око врата. Овај обичај је требало да слави надмоћ византијског цара и његове победе, а истовремено, да понизи непокорне вазале.

Држава Немањића у време владавине Стефана Немање и Стефана Првовенчаног

Немања је прикључио својим областима нове територије Косова, Метохије (Хвосно), простор у долинама река Велике и Јужне Мораве, као и приморске земље Дукљу, Травунију, Хумску земљу и Неретљанску област.

САЗНАЈЕМО ИЗ ИСТОРИЈСКИХ ИЗВОРА

Освајања Стефана Немање

Пишући у „Житију Светог Симеона” о освајањима свога оца, тадашњи владар и његов наследник Стефан, каже:

„Јер пође пречасни свети Симеон са угарским краљем, и дође до града, по имену, Средца, и разруши га и опустоши до краја. А кад се угарски краљ врати у своју државу, Свети, растав се од њега, отиде са силом својом на град Перник, па и њега разруши силом својом и опустоши и град Стоб, и град Землн, и град Велбужд, и град Житомирски, и град Скопље, и град Лешки у Доњем Пологу, и град Градац, и град Призрен, и град славни Ниш, и град Сврљиг, и град Равни, и град Козли. Те градове поруши и до краја темеља их искорени, јер не оста камен на камену који се не поруши. И не подигоше се ни до данас. Земље њихове, и богатства њихова, и славу њихову приложи богатству и слави отачаства свога, и слави велможа, и народа свога.”

- Нађи на карти места која се спомињу у историјском извору.

Важна битка у борби за самосталност српске државе одиграла се на реци Морави по одласку крсташке војске која је 1190. године кренула у Трећи крсташки рат. Немања је ову битку изгубио, али се ускоро показало да једна битка није могла зауставити процес постепеног повлачења византијског царства с Балкана. Преговори између Стефана Немање и цара сведоче да је, иако поражен, Немања задржао већину претходно освојених територија. Тако је остварио свој главни циљ – постао је политички самосталан од Византије.

← ПРОШИРУЈЕМО ЗНАЊЕ

Тражећи савезнике за борбу против Византије, велики жупан Стефан Немања је 1189. године у Нишу дочекао крсташе који су се преко територије Балкана упутили ка истоку. Ту је склопио савез са немачким царем Фридрихом I Барбаросом. Савез је био упоран против Византије, али није уродио плодом, јер је немачки цар несрећно изгубио живот у Малој Азији.

🔗 ПОВЕЗУЈЕМО ЗНАЊЕ

Погледај лекцију посвећену крсташким ратовима. Подсети се околности избијања Трећег крсташког рата и судбине Фридриха I Барбаросе.

ЗАНИМЉИВОСТ

Јула 1189. године Немања је упрличио свечани дочек крсташа у Нишу. Приредио је велику гозбу, уручивши моћном цару вредне поклоне, попут фока, украћеног вепра и три јелена.

Приказ
средњовековне гозбе

← ПРОШИРУЈЕМО ЗНАЊЕ

Византија је настојала да одбрани главну линију своје власти на Балкану – међународни пут од Београда до Ниша. Међутим, токови историје кренули су у другом правцу. Признавање новоосвојене самосталности српске државе огледало се, према обичајима времена, и у ступању породице Немањића у царску породицу владара. То је остварено дипломатским браком Немањиног наследника и византијске принцезе. Родбинске везе с породицом василевса биле су очигледан показатељ измењених односа.

Попут већине средњовековних владара Стефан Немања је имао јако близак и добар однос са Српском црквом која је била важан ослонац његове власти. Будући човек искрене личне побожности, он је подигао велики број манастира, од којих су најважнији манастир **Студеница**, **Ђурђеви ступови** и **Хиландар на Светој Гори**.

Студеница

Подизање манастира Студенице, будућег Немањиног гробног места, у којем је и замонашен по напуштању власти, означило је почетак новог стила градње. Спојени су утицаји из Византије с оним из Приморја, а радови су поверени врхунским уметницима. Камени украс на цркви првобитно је био обојен и делимично позлаћен.

Важно обележје верске политике Стефана Немање била је његова борба за чистоту вере. Она се јасно види на примеру великог прогона **богумила**, чија се јерес ширила из Бугарске и Византије. Пошто су протерани из рашке области, део богумила је отишао пут Босне и даље на запад. Одлука о истребљењу богумила донета је на српском државном сабору, који се одржао у Цркви Св. Петра и Павла у Расу, средишту државне и црквене моћи српских земаља. Разлог за прогон богумила биле су разлике у њиховом учењу и учењу цркве.

Своју владавину велики жупан Стефан Немања окончао је **1196.** године. Тада је добровољно одлучио да власт преда свом средњем сину **Стефану Немањићу**. То се десило на државном сабору у Расу. Иако је у средњем веку владао принцип првородства по коме је власт наслеђивао најстарији син, Немању на власти није наследио Вукан. То је била политичка одлука.

У Цркви Св. Петра и Павла у Расу Стефан Немања се одрекао власти.

Стефан је био ожењен византијском принцемом Евдокијом, а то је било изузетно значајно за српску државу. Пошто је Стефан Немања напустио власт, замонашио се у својој задужбини, манастиру Студеници и добио је монашко име Симеон. Касније се придружио најмлађем сину Растку Немањићу, тада монаху Сави, који је боравио на Светој Гори. Њих двојица су, уз дозволу византијског цара као врховног господара Атоса, основали у овој великој монашкој заједници српски манастир **Хиландар**. Тиме су означили трајну припадност Срба православљу. Хиландар је био место њихове заједничке молитве за спасење свог отачаства и читавог српског рода.

БОГАТИМО РЕЧНИК

богумили – припадници богумилске јереси која се појавила и у Србији. Велики жупан Стефан Немања их је протерао из своје државе.

јерес – хришћанско учење другачије од учења хришћанске цркве. Хришћанска црква је, како би задржала свој утицај, прогањала све припаднике јереси – јеретике.

отачаство – средњовековни израз за отаџбину, којим се означавају све српске земље

Манастир Хиландар, који су уз дозволу византијског цара подигли Свети Симеон и Свети Сава 1198. године, обновио је и проширио краљ Милутин, који је и подигао данашњу манастирску цркву. Сви српски средњовековни владари богато су даривали манастир Хиландар. Данас се у њему налази једна од највреднијих збирки српских средњовековних повеља, икона и рукописа.

На фресци у манастиру Милешеви представљени су Свети Симеон и Свети Сава. Они су својим делима поставили темеље српске државе и цркве. Сава је одевен у одежду архиепископа, док је његов отац приказан као монах. Напустивши власт, Симеон је поставио идеал свих наследника из светородне династије – био је владар, монах и светитељ. Симеон и Сава прослављани су као српски светитељи, чије су молитве служиле као једна врста свете заштите и темељ државе њихових наследника на српском престолу.

БОГАТИМО РЕЧНИК

светородна династија – Немањићи су се сматрали светородном династијом јер су своје порекло темељили на двојици светитеља – Симеону и Сави

Владавина Стефана Првовенчаног

Стефан Немањић (1196 – 1227/8) отпочео је своју владавину у сенци рата унутар државе, који је против њега повео први Немањин син, а Стефанов старији брат, Вукан. Незадовољан одлукама сабора у Расу, иако је носио титулу зетског краља, Вукан је уз помоћ угарског краља протерао Стефана с власти и преузео титулу великог жупана. Ипак, Стефан је успео да се врати

на власт после нешто више од две године. За то је добио помоћ бугарског цара. Два брата су се помирила над моштима њиховог оца, Симеона (Немање), које је са Свете Горе донео Свети Сава. Вукан је после тога управљао својим областима (Дукља, Травунија и Метохија) и више није било сукоба међу браћом.

Пренос моштију Св. Симеона, фреска из манастира Сопоћани

Тело Св. Симеона пренела су његова тројица синова и положили га у гроб у Студеници. Пошто се Симеон „јавио” чудотворним мироточењем, његов гроб је постао средиште култа, познат по исцељењима. Одатле се даље ширило прослављање овог светитеља. На тим основама, браћа Стефан и Сава су градили светитељски лик свога оца као свети корен лозе Немањића.

Камени украс, манастир Студеница

БОГАТИМО РЕЧНИК

МОШТИ – посмртни остаци светаца за које се верује да имају чудотворно дејство

МИРОТОЧЕЊЕ – догађај који хришћанска црква сматра чудом, када се појави једна врста течности – свето миро које извире из гробне раке или са икона светитеља и шири се по цркви доносећи излечења

КУЛТ – јавно прослављање, односно исказивање поштовања Богу или светитељу. Код хришћана, култна пракса која се одвија под окриљем цркве обухвата традиционално утврђене ритуале и обавезе верника.

Пошто је обновио своју власт и умирио напетост у држави после сукоба са Вуканом, велики жупан Стефан Немањић је као и његов отац наставио да се бори да земљу ослободи свих спољних притисака. После Четвртог крсташког рата и пада Цариграда 1204. године, прилике у тадашњем свету битно су се измениле. Стефан је, као mudar владар, морао да се прилагођава околностима. Зато се окренуо Венецији (Млетачкој републици), победници у Четвртом крсташком рату и новој сили у Источном Средоземљу. Промена политичког савезника значила је и склапање новог брака. Стефан се оженио унуком млетачког дужда Енрика

Манастир Жича

Претпоставља се да је у Жичи архиепископ Сава крунисао свога брата за првог српског краља. Првовенчани је надимак који симболично обележава првог краља из династије Немањића јер је Стефан био први „овенчан” краљевском круном (венцем). Венац представља саму круну, а овенчавање је израз који се у средњем веку користио за крунисање.

Дандола, Аном Дандоло. На овај начин је створен савез између Млетачке републике и српске државе, а тај савез је Стефану најпре омогућио да оствари свој циљ – да се крунише за краља. Круну је добио **1217. године** од римског папе, а претпоставља се да га је други пут крунисао његов брат Сава 1221. године, пошто је устоличен за архиепископа. Свечаност је одржана у новоподигнутом манастиру Жичи, а владар је добио назив Првовенчани у част крунисања. То што је постала краљевина, за Србију је било веома значајно. По средњовековном схватању то је значило да је држава постала самостална и да је досегла више место међу тадашњим државама.

ЗАНИМЉИВОСТ

Крунисању Стефана Првовенчаног претходио је развод од Евдокије, мајке његових синова, Радослава и Владислава. Она је оптужена за неверство, што је био ваљан разлог за раскид брака. После протеривања са српског двора, Евдокија је нашла привремено уточиште код Вукана у Зети, а потом се вратила у Цариград.

Повеље на зиду

Унутар жичке куле српски краљ Стефан Првовенчани дао је да се уреже текст повеље манастиру у којем наводи да је Цркву Светог Спаса у Жичи, заједно са својим прворођеним сином Радославом, даровао Српској цркви као своју задужбину. Наменио је Жичу да буде архиепископија, крунидбена црква у којој ће се постављати сви будући краљеви српске државе, као и представници црквених власти – архиепископи, епископи и игумани манастира.

САЗНАЈЕМО ИЗ ИСТОРИЈСКИХ ИЗВОРА

Стефаново крунисање у Жичи (Теодосије, „Живот Светог Саве“)

Стефан
Првовенчани, рад
Анастаса Јовановића

„Пошто је тада био празник Христа Спаса и Бога нашега, свети сврши у цркви свеноћно појање са свима молитвама, служећи и божаствену литургију са свима епископима и игуманима и са многим свештеницима. И у време када треба да се освећује, узе к себи у свети олтар, у светињу над светињама, венцеименитога брата великог жупана Стефана, молитвама и мољењем Богу благословивши га, багреницом и бисером опасавши га и украсивши, и венцем царства часну главу његову венчавши, и миром га помазавши, прогласи га за Богом самодржавна краља српског.

А благородни и цео народ поклонеше се и молише му дуг век од Бога, говорећи:
’Нека буде! Нека буде!’”

- Размисли о тексту који си прочитао и разговарај о томе са наставником на часу. Којим изразима су замењени „круна” и „крунисање” у тексту? Како је народ примио крунисање Стефана Првовенчаног?
- Подвуци непознате речи у историјском извору и пронађи њихово значење.

Српска црква

Српска православна црква је била потчињена грчком архиепископу у Охриду, изнад којег је стајао васељенски патријарх. Када је српска држава постала краљевина, по средњовековном схватању то је значило државну самосталност и успон у виши ранг хијерархије држава и владара тадашњег света. С обзиром на испреплетаност световне и духовне власти, овај успон природно је требало да прати и стицање

црквене самосталности. Због тога је Свети Сава отпутовао у Никеју, где је привремено било седиште византијског цара и патријарха. Сава је од њих затражио самосталност за Православну цркву у српској држави. Његове молбе биле су услышене. Српска црква је добила самосталност (аутокефалност) и унапређена је у ранг архиепископије, а први српски архиепископ постао је 1219. године управо Свети Сава. Седиште Српске архиепископије било је прво у манастиру Жичи, а касније је било пренето у Пећ, у данашњој Метохији.

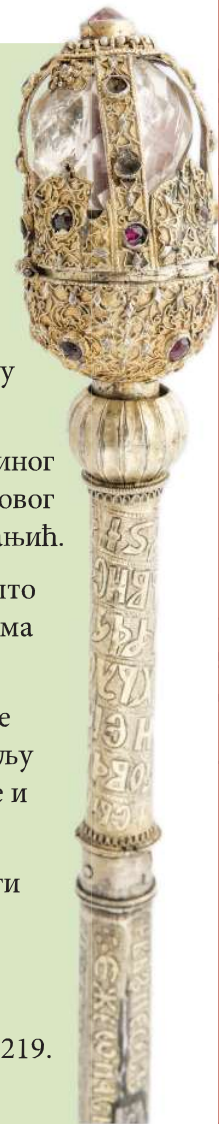

Орнамент
из Пећке
патријаршије

Пећка патријаршија

▶ НАУЧИЛИ СМО

- Династију Немањића основао је велики жупан Стефан Немања, који је дошао на власт 1166. године у Рашкој збацивши с престола свог старијег брата Тихомира. Под његовом влашћу нашле су се простране територије од Јадранског мора до долине Мораве.
- Крајем XII века десиле су се крупне промене у политичким односима на Балканском полуострву. Слабљење Византије отворило је пут угарском продору ка југу, што доводи до напуштања српско-угарске сарадње, коју замењују сукоби на северним границама државе. Тиме је најављена нова епоха у историји српских земаља.
- Родбинске везе склопљене с византијском царском породицом – женидба Немањиног наследника Стефана принцезом Евдокијом – биле су израз измењених односа и новог статуса српске државе. Немању је на престолу наследио средњи син, Стефан Немањић.
- Сукоб између Вукана и Стефана, који је избио због Вукановог незадовољства што није проглашен за наследника престола, решен је помирењем браће над моштима оца, Светог Симеона.
- Најкрупнија промена у ово доба био је пад Цариграда под крсташе 1204. године и успостављање Латинског царства на истоку. Овај догађај биће пресудан за даљу будућност државе Немањића. Византијско царство је ослабљено, а то је касније и довело до његовог слома.
- Стефан Немањић је 1217. године добио краљевску круну од римског папе. Други пут га је Сава крунисао 1221. године у новоподигнутој крунидбеној цркви, манастиру Жичи, и тада је добио надимак Првовенчани.
- Аутокефалност (самосталност) и ранг архиепископије Српска црква је добила захваљујући Светом Сави. Он је у тадашњој византијској престоници Никеји 1219. године постављен за првог српског архиепископа.

Жезло
Светог Саве

РАЗМИСЛИ, ОДГОВОРИ, ОБРАЗЛОЖИ

1. Како се и због чега однос великог жупана Стефана Немање према Византији променио после смрти цара Манојла I Комнина?
2. Зашто је брак Стефана Немањића с византијском принцезом био довољан разлог да он наследи свог оца, Стефана Немању, а не његов старији брат Вукан, као што је био обичај у средњем веку?
3. Који је био главни разлог да Српска црква добије самосталност и да се уздигне на ранг архиепископије?

ДОМАЋИ ЗАДАТАК

Упореди оно што си научио у овој лекцији о Светом Сави с народном песмом „Свети Сава” и песмом Војислава Илића „Свети Сава”. Напиши кратак састав о Светом Сави.

Лоза Немањића

Стефан Немања
(1166–1196)

Вукан Немањић
(1202–1204)

Свети Сава
(1219. архиепископ
српски)

Стефан Првовенчани
(1196–1228)

Радослав
(1228 – 1233/4)

Владислав
(1234–1243)

Урош I
(1243–1276)

Драгутин
(1276–1282)

Милутин
(1282–1321)

Стефан Урош
(Нејаки) (1355–1371)

Стефан Душан
(Силни) (1331–1355)

Стефан Дечански
(1321–1331)